

Script

Onderduikadres Krommewijk 18 Stadskanaal.

(Van Allard van Lenthe, 1 december 2020, allardvanlenthe@kpnmail.nl).

De inhoud.

Bennie en Lammie Kosse ontvangen elk jaar met 4/5 mei mensen thuis die hun onderduikverhaal willen horen.

Lammie doet dat graag, maar Bennie heeft er genoeg van. Hij merkt dat mensen zijn verhalen spannend en vermakelijk vinden, maar zich er niet mee verbinden.

Bij de Duitse grens in het puntje van Groningen weet de boerenfamilie Drenth 11 joden heelhuids de oorlog door te krijgen.

De slagersjongen Bennie is er één van.

Lammie is de dochter des huizes. Zij werkt op het NSB-kantoor, omdat ze daar kan letten op de berichtgeving over huiszoekingen en arrestaties.

Bennie en Lammie raken verliefd op elkaar. Lammie raakt in verwachting en in het dorp denken ze dat het van een Duitser is.

Rollen:

1. Bennie: 70 jaar, verlegen, cynisch, leeft in een isolement.
2. Lammie: 60 jaar, staat volop in het leven, doet tussen de verhalen door de was en regelt dat haar kleinzoon van judo wordt opgehaald.

Duur: 50 minuten

Toneelbeeld/locatie:

Een summier ingerichte huiskamer met een vloerkleed, enkele ouderwetse meubels, waaronder een stoel, een kleed, een schemerlamp, een strijkplank en een televisie toestel. Het speelvlak is minimaal 3 bij 5 meter.

I. Begin.

(Bennie komt op, knikt naar het publiek, zet het geluid van de televisie zachter, rolt een sigaret, rokershoest)

Bennie:

M'n vrouw komt zo hoor!

(Rokershoest)

Jezus!! Tja...

Mocht niet, in de kast roken.

Dan kunnen ze ruiken waar je zit, zei Lammie.

Kon ik alleen 's-nachts! roken.

Kon ik even naar buiten, 's-nachts.

Stond ik daar in m'n eentje in het donker.

(Gaat staan, trekt zijn broek op en meet af op de vloer)

Eén bij drie meter, zo groot was die kast.

Geen raam, niks, benauwd hoor!

Zat ik daar.

Blijf zitten waar je zit, hou je adem in.

Dat joch van de burens denkt dat onderduiken onderwaterduiken is.

Heeft ie wel gelijk in.

Benauwd hoor.

Ze maken er in het dorp een musical van.

Er zit een verhaal in, zeggen ze.

O ja? Ik zou het niet weten? Er is in zo'n kast anders niet veel te beleven hoor.

Eerst wilde ik er niks van weten.

Maar mijn vrouw zei: Gert en Tanja doen er ook aan mee, doe het nou maar!

Nou, ze kwamen langs, de schrijver en de regisseur.

Ze zeiden: van het Achterhuis van Anne Frank is ook een musical gemaakt, waarom hier niet?!

Ze wilden van alles en nog wat weten.

Wat ik de hele dag deed in die kast?

Euh..knasta...of goocheltrucs...euh.. pinda's doppen, nootjes in de lucht gooien en opvangen in m'n mond...

(Doet het)

Wat voor muziek er toen was?

Muziek? Er was geen muziek.. overtrekkende ganzen....overvliegende vliegtuigen, dat was alles.

U speelt toch mondharmonica?

Toen ik daar zat niet.

(Staat op, loopt heen en weer)

Hoe ik sliep?

Of ik niet hoefde te helpen met aardappelen schillen en afwassen?

Nee.

Hoe we ons wasten en hoe we het deden met poepen en pissen?

Of we nog zo'n emmer uit de oorlog hadden?

Of zo'n ouderwetse radio

Nee.

We hebben al 10 liedjes, zeiden ze.

(Lammie komt binnen met de was)

Lammie:

Oh! Jullie zijn wel met veel zeg!

Leuk he die musical. Op 4 mei is de première. Opa en oma staan in de krant! zeggen de kleinkinderen.

Heeft Bennie verteld wat hij in de oorlog allemaal heeft mee gemaakt?

(Terzijde)

Ga toch eens zitten Bennie, ik word zenuwachtig van je.

Bennie:

Ik moet meer bewegen van de dokter.

Lammie:

Maar niet als er bezoek is.

(Ze zet de strijkplank op, sluit het strijkijzer aan en gaat strijken)

Sorry hoor.

We zaten bij elkaar op schoot, zo klein was het in die kast.

Knietje aan knietje, zo kwamen we de oorlog door.

Ik was 15 en Bennie was al 24, da's toch een heel verschil.

Bennie

(Kijkt naar buiten)

Toen het voorbij was, wilde ik niet meer naar buiten.

Hannie

Je wil nog nooit naar buiten!

Bennie

Vissen! Dan zit ik bij het kanaal, dan gooi ik m'n hengel uit!

(Mobiele telefoon van Hannie gaat, ze gaat ermee in een hoek staan)

Hannie:

-Ja..ja. Nee, we hebben mensen... Ik kan Dannie niet brengen, maar ik kan hem wel ophalen.

-Om 4 uur? ... Ja, die doet het weer...Moi he?!

(Tegen het publiek)

Sorry hoor!

Bennie

(Kijkt of het strijkijzer niet op het strijkgoed blijft staan)

Kent u die tekening van een vrouw die aan het strijken is en toen de telefoon ging, het strijkbout tegen haar oor drukte?

Ssssss.

II Liefde in oorlogstijd.

Hannie:

(Gaat er voor zitten)

Goed, de oorlog!

We woonden buiten, we kenden wel wat joden in Stadskanaal, maar we gingen niet met ze om.

We gingen ook niet met de gereformeerden en de katholieken om.

We waren voor hulp aan vervolgd en armlastigen.

Mijn moeder zei: arme sloebers die Joden, het zijn geen dieren waar je op jaagt, het zijn mensen! We verstoppen ze wel.

Nou jij Bennie!

Bennie:

Ik was slagersknecht bij mijn vader in Vlagtwedde.

In 1942 moest die slagerij dicht en een maand later moesten we maken dat we weg kwamen.

Ik wist dondersgoed wat er in Duitsland gebeurde, we woonden vlak bij de Duitse grens, Toen ik een oproep kreeg om naar het werkkamp Westerbork te gaan, dacht ik: voor ze me komen halen, moet ik weg wezen!

Tweeënveertig adresjes liep ik af.

Nergens plaats.

Via boer Beuker kwam ik bij de ouders van Lammie in Stadskanaal.

Lammie

Ik was op zondagavond naar de kerk geweest.

Op weg naar huis zag ik boer Beuker met nog iemand die ik niet kende voorbijfietsen.

Moi Beuker, moi Lammie.

In plaats van even te stoppen, zodat ik achterop mee kon rijden, lieten ze me lopen!

Toen ik thuiskwam, zaten Beuker en Bennie aan tafel.

Bennie was ouder dan ik.

Ik zei: dag meneer.

Iets anders wist ik ook zo gauw niet te zeggen.

We hadden al onderduikers in huis: de familie De Jeude, De Levie, een veehandelaar met zijn vrouw en hun twee kinderen... een echtpaar uit Apeldoorn.
Uiteindelijk zat het hele huis vol: 13 joden.

(Pakt de afstandsbediening en zet de televisie uit)

We wisten natuurlijk niet dat de oorlog zo lang duurt en als je eenmaal mensen in huis hebt, kun je ze niet meer weg doen.
Mijn moeder kreeg reuma, dus ik moest alles doen: schoonmaken, eten koken, de was doen...

Bennie was voor mij gewoon een onderduiker, meer niet
We gaven elkaar wel eens een duw. Voor de grap, maar dat was alles.
Hij kent veel moppen over Sam en Moos, hij kent er wel honderd.
Vertel er nog eens eentje Bennie.

Bennie:

Nee joh!

Lammie:

We zijn aan elkaar gaan hangen toen Bennies ouders in augustus 1943 waren opgepakt.

Bennie:

Ik wist: ik zie ze nooit meer.

Lammie:

Hij huilde en huilde maar.

Ik probeerde hem te sussen en toen zijn we aan elkaar gaan hangen.

Ik had ook niemand.

Ik kon geen vriendin mee naar huis nemen met al die onderduikers.

Ik had trouwens geen vriendinnen meer sinds ik op het NSB-kantoor van Stadskanaal werkte.
Daar moest ik van mijn vader naar toe.

Je hoefde geen NSB-lid te worden, maar als er iemand aan de deur stond, moest je wel groeten met je arm omhoog: Heil Hitler!

Ik wist precies wanneer er een razzia zou zijn.

(Steekt hand op)

Iemand aan de deur!

Hoor je het niet?

(Tegen het publiek)

Horen jullie het niet?

Een beetje doof misschien?

(Gaat af en komt weer op met een postpakket op, maakt het open, laat het zien).

Lammie:

De kleppen van de Opel.
Van Marktplaats punt nl.

(Gaat zitten)

Voor de mensen in het dorp was ik fout.
Als ik naar huis liep, stonden ze me op te wachten.
(Maakt afweer-gebaar)
Ze sloegen me, ze trokken me aan het haar.

Bennie:

Op een dag hadden ze Lammie zo geslagen dat ze thuis moest blijven.
De vrouw van de NSB-Kringleider Vuurboom kwam op ziekenbezoek.
Dan moesten we ons doodstil houden, dat mens zat nog geen drie meter van ons vandaan.

Lammie:

Moeder lag met reuma op bed en vader werkte de hele dag op het land, dus....
Ik moest koken, ik moest het huis op orde houden en schoon houden..
Voor al die mensen!
Bennie kon het niet vinden met die andere families

Bennie

Wel met de kinderen!
Ze zaten om me heen en ik gaf ze les.
Zingen ook, heel zachtjes.
Daar bij die molen, in Holland staat een huis... Kun je nog zingen, zing dan mee-liedjes.
Dat heb ik ook gezegd tegen de dirigent van de musical.

Lammie

Bennie was een mooie man hoor.
Ik wist meteen dat ik in verwachting was, dat voelde ik

Bennie

Haar vader zei: Och jong, dat heb ik vroeger ook gedaan.
En als je na de oorlog trouwt, is er niks aan de hand.

Lammie

We hadden geen babykleertjes, we hadden niks.
Maar het gekke is: er kwam van alle kanten wat, ineens was er van alles: kleertjes, luiers, een ledikantje, zelfs een reiswiegje...

(Kijkt op haar smartphone naar berichtjes, die net zijn binnen gekomen)

In januari kregen we het pas echt benauwd.
Vlak bij ons huis was een brug en daar controleerde de Landwacht mensen die stiekem voedsel vervoerden.
Sommige landwachters hadden bij mijn moeder in de klas gezeten.

Kunnen we even bij jou in de kamer zitten?
Daar schreven ze dan hun bekeuringen uit.
Moeder had stalen zenuwen, ze gaf ze heel rustig thee met een koekje.

Bennie

We hielden onze adem in
Volwassenen konden dat, maar de kinderen van die Apeldoornse familie werden er gek van.
Ze moesten de hele tijd naar de wc en dat kon niet.
Ik zei: pis maar gewoon in de broek hoor .

Lammie

Op een dag kwam de buurman aan de overkant van de weg er achter dat vader aardappels van zijn land had gehaald.
Hij kwam even langs.
Zitten jullie soms ergens om verlegen? vroeg hij.
Die nieuwe knecht, heeft ie geen kleren nodig?
Tegen de avond kwam hij terug.
Een nieuwe broek en een zak aardappelen.

Bennie:

Na de invasie van Normandië dachten we dat we nog konden trouwen voordat het kind geboren zou worden.

Lammie

Ik werd dikker en dikker en ik durfde de straat niet meer op.
We luisterden elke dag naar de Engelse zender en toen hoorden we dat de geallieerden bij Arnhem bleven steken.
In december 1944 is de baby geboren.

Bennie

Wonderlijk..Het was zo gebeurd.

Hoe moet ze heten?
Roza, naar je moeder, zei Lammie.
Veel te link, dacht ik: Roza is een typische joodse naam
Ze moet een Groningse naam hebben.
Hennie, Hennie Drenth!

III De bevrijding

Op de dag van de bevrijding zijn we meteen naar buiten gegaan.
Met de kleine Hennie op de arm!

Lammie:

Tijdens mijn eerste wandeling kwam ik al een vrouw tegen die in de wagen keek en zei: Een echt moffenkindje!
Hennie was een gitzwart kind met bruine ogen, maar ze was toch een moffenkindje.

Inwendig kookte ik, maar ik kon niks laten merken.

Toen het voorbij was, kwam er een woeste groep vrouwen en mannen bij ons aan de deur.

Ze kwamen me halen, ik was de moffenhoer met een kind van een Duitser!

De joden zaten allemaal in de keuken, Bennie ook.

Dit is de vader! zei ik.

Met open monden stonden ze te kijken, totaal verbluft!

Je zag ze denken: nou weten we van wie het is!

Bennie

Een paar dagen later zijn we getrouwd

Alles was gehuurd, pak en jurk.

Het was dik feest.

Je wordt dan op twee stoelen de lucht in getild.

(Zingt)

Zij leve hoog, zij leve hoog, ja hoog, ja hoog, zij leve ho-o-og, zij leve hoog!

Lammie

Ik droeg knalrode schoenen, ik kon geen andere krijgen.

(Het mobieltje gaat, Lammie neemt op)

-Ja...

-Om 4 uur komt oma je halen lieverd... Oma is nog even aan het praten.

Bennie:

Danny?

Lammie:

(Pakt gehaast haar jas en tas en het pakker kleppen voor de Opel)

Sorry, ik moet mijn kleinzoon van judo halen.

En ik moet langs de garage voor de kleppen van de Opel.

Nou goeiendag

(Lammie gaat af)

Bennie

(Kijkt uit het raam)

Zo is het leven: wachten tot Lammie terug komt.

Die linkmiegel Hero Gijsbers was in mijn slagerij in Vlagtwedde getrokken, die moest maken dat ie weg kwam.

Ik moest het slot openbreken, we hebben er nieuwe sloten in moeten zetten.

Ik had er eerst wel zin in, ik slachtte en Lammie deed de winkel.

Maar het werd niks, de loop kwam er niet in.

Ze meden ons, er was iets met ons, we waren besmet met de oorlog.

Ik kwam tot niks, ik was niks gewend....
Lammie heeft me er door heen gekregen.
Niet alleen door de oorlog, maar ook door de jaren er na.

Nou ik weet het verder ook niet.
Heeft u nog een vraag of zo?

(Hij ruimt de strijkplank op, brengt voor de grap het strijkbout naar z'n oor. Dan gaat hij zitten)

Ik heb een neef in Amsterdam-Zuid.

Bram.

Hij is voor Ajax en hij vindt het niet erg als de aanhangers van Feijenoord roepen: Joden aan het gas.

Dat vindt ie humor.

Alleen bij de dodenherdenking op de Apollolaan heeft hij het moeilijk.

Dan maakt hij stampe.

Hij rijdt in zijn auto rond tot ie wordt tegen gehouden door de politie.

Hoezo mag ik er niet door?!

Dodenherdenking?

Heb jij daar ook al verstand van?! Is jouw familie soms ook vergast?!

Ze hebben geen idee wat ze daar staan te doen.

Ze dansen op ons graf!

(Rolt een sigaret)

Roken, dat mag ik nou ook in huis!

Bij zo'n herdenking staan de verkeerde mensen op de Dam.

Weet u nog van die Damschreeuwer?

(Schreeuwt lang gerekt)

Wat een schreeuw! Weet u nog?

De koning en de koningin, hoe heten ze, die zetten het op het lopen, zag u dat?

Ze gingen er als een haas van door.

Net als in de oorlog.

(Loopt naar het raam)

Ze moeten op 4 mei alle zwervers van de stad naar de Dam laten komen.

En laten schreeuwen.

Dat is bevrijding.

Denken aan wat je mist en schreeuwen als een bezetene.

(Schreeuwt lang gerekt)

Kijken hoe het buiten is.

(Bennie gaat de kamer uit)

(De spelers komen op en nemen het applaus in ontvangst.)

Einde.

Nota Bene:

*Deze eenakter staat op mijn website allardvanlenthe.nl en kan wat mij betreft vrij en zonder vergoeding worden gespeeld.

*Ik heb het echtpaar Kosse kort gesproken, maar voor deze eenakter vooral gebruik gemaakt van de tekst van het interview van het paar door Steffie van de Noord, gepubliceerd in het boek 'Liefde in oorlogstijd'.

*Bennie en Lammie Kosse zijn overleden. De boerderij Krommewijk 18 in Stadskanaal is afgebroken.

*De dochter Hennie Drenth leeft nog.

* Wanneer u deze eenakter wil laten spelen, wil ik dit graag weten. Ik wil dan Hennie Drenth en Steffie van de Noord toestemming vragen voor een uitvoering van de eenakter.

*Ik heb er geen bezwaar tegen wanneer iemand uit Twente, de Achterhoek of Limburg de tekst aan past aan de streek en streektaal van zijn regio.